

ŽALIŲJŲ PASKOLŲ LIETUVOJE ATVEJO ANALIZĖ

Giedrė Lapinskienė, Gitana Mečėjienė, Jolita Naujalienė, Violeta Baltrūnienė

Vilniaus kolegija

Anotacija. Griežtėjant Europos Sąjungos institucijų reguliavimo, tvarūs finansai leidžia sudaryti sąlygas investuotojams nustatyti aplinkai draugiškas ir tvarias investicijas bei koreguoti investicinius portfelius pagal jų tvarumo prioritetus. Tarp tvaraus investavimo produktų žaliosios paskolos yra sparčiai augantis segmentas. Finansų sektorius, veikiamas vis griežtėjančių reikalavimų, koreguoja esamus ir kuria naujus procesus ir kitus valdymo instrumentus, siekdamas prisiderinti prie pakitusios aplinkosauginės aplinkos. Aplinkosauginių principų diegimas yra nesibaigiantis tobulėjimo procesas, jis yra neatsiejama modernios visuomenės dalis. Šiame straipsnyje nagrinėjama žaliųjų paskolų, kaip tvaraus finansavimo šaltinio, galimybės ir ribojimai bei pateikiama stambiausių finansų rinkos dalyvių žaliųjų paskolų valdymo tyrimo rezultatų analizė. Tyrimo tikslas buvo išnagrinėti žaliųjų paskolų – kaip tvarių finansų taikymo – principus, juos lemiančius veiksnius ir didžiausius iššūkius. Straipsnyje aprašoma atlikta struktūrinis interviu, analizuojama žaliųjų paskolų politika ir jos įgyvendinimas penkiuose didžiuosiuose Lietuvoje veikiančiuose bankuose. Tyrimo tikslas yra išsigryninti žaliųjų paskolų valdymo problematiką Lietuvoje. Straipsnio uždaviniai: atlikti mokslinės literatūros apžvalgą (1), apibrėžti žalios paskolos sąvoką ir elementus (2), identifikuoti žaliųjų paskolų valdymo problematiką Lietuvoje (3), vykdant struktūrinius penkių pasirinktų bankų interviu. Tyrimo metodai: teorinės literatūros sisteminimas ir lyginimas bei struktūrinis interviu. Tyrimas buvo vykdomas 2024 metais. Tyrimo rezultatai parodė, kad nepaisant didelio šios srities neapibrėžtumo, visi tyrime dalyvavę bankai skiria daug pastangų žaliųjų paskolų plėtrai. Ji yra spartesnė sektoriuose, kuriuose yra aiškesnis to sektoriaus žalumo vertinimas. Šiame straipsnyje žaliųjų paskolų analizė koncentravosi į du aspektus: kokiems sektoriams išduodamos paskolos bei kokie didžiausi iššūkiai. Analizė išryškino daug pozityvių dalykų ir atskleidė tobulintinus aspektus, kaip antai, glaudesnio bendravimo poreikio, pavyzdžiui, su tokiomis institucijomis kaip Žaliųjų finansų institutas.

Raktiniai žodžiai: žalioji paskola, tvarūs finansai, žalieji finansai

Įvadas

Europos žaliojo kurso komunikate ir Paryžiaus susitarime nustatytiems ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamente 2021/1119 (Europos klimato teisės akte) patvirtintiems tikslams pasiekti reikalingos nemažos investicijos, kurių didžiąją dalį turės skirti privatusis sektorius (ES) 2021/1119. „Tvarus finansavimas“, „aplinkos finansavimas“ arba „klimato finansavimas“ ir „žaliosios investicijos“ yra terminai, vartojami kalbant apie lėšas, skirtas finansuoti projektams, turintiems teigiamą poveikį aplinkai ir atitinkantiems ES taksonomijos reglamento tikslus. Žalieji finansai leidžia sudaryti sąlygas investuotojams nustatyti aplinkos atžvilgiu tvarias investicijas bei koreguoti investicinius portfelius pagal jų tvarumo prioritetus.

Tarp tvaraus investavimo produktų žaliosios paskolos yra sparčiai augantis segmentas. Kalbant apie sąvokas žodžiai *žalumas* ir *tvarumas* dažniausiai vartojami kaip sinonimai. Šiame straipsnyje *tvarumas* traktuojamas kaip platesnė sąvoka, apimanti ir socialinius aspektus, o *žalumas* orientuotas į aplinkosauginius aspektus. Žalioji paskola yra finansavimo forma, leidžianti skolininkams panaudoti gautas lėšas tik projektams, kuriais prisidedama prie aplinkosaugos tikslų finansavimo (World Bank Group, 2021). Šios paskolos skiriasi nuo paskolų socialinėms reikmėms ir tvarumo paskolų. Pasaulio banko grupės Tarptautinė finansų korporacija (angl. *International Finance Corporation, IFC*) yra didžiausia plėtros finansavimo institucija, remianti privatų sektorių besivystančiose rinkose ir pirmaujanti žaliųjų paskolų teikėja tarp tarptautinių plėtros bankų. Žalioji paskola panaši į žaliąją obligaciją tuo, kad pritraukia kapitalą ekologiškiems projektams. Žaliosios obligacijos turi didesnę apimtį nei žaliosios paskolos. Jos gali turėti didesnes sandorio išlaidas ir gali būti įtrauktos į biržos sąrašus arba išplatintos privačiai (International Capital Market Association, 2022). Tarptautinė kapitalo rinkos asociacija (angl. *ICMA*) pateikė žaliųjų obligacijų principus (angl. *green bond principles, GBP*), kuriais remiantis buvo parengti žaliųjų paskolų principai. Abiejose priemonėse nurodyta, kad 100 proc. pajamų turėtų būti panaudota tik reikalavimus atitinkančiai ekologiškai veiklai finansuoti (World Bank Group, 2021).

Žalioji paskola turi atitikti pagrindinius paskolos principus, susijusius su paskolos panaudojimu, finansuojamo projekto vertinimu ir atranka, projekto valdymu ir atskaitų teikimu (Loan Market Association, 2021). Žalioji paskola turėtų būti naudojama finansuoti tik tiems projektams, kurių nauda aplinkai bus tinkamai įvertinta skolintojo. Paskolos gavėjo atrankos bei vertinimo procese analizuojami gavėjo vykdomos veiklos organizavimo principai, gebėjimas valdyti projektų bei socialines rizikas. Žaliųjų paskolų lėšų panaudojimo skaidrumui užtikrinti paskolos davėjas privalo stebėti, kad lėšos būtų naudojamos pagal numatytą paskirtį. Žaliųjų investicijų naudingumui įvertinti turėtų būti taikomi kiekybiniai rodikliai.

Europos bankininkystės institucijos 2021 m. paskelbtoje ataskaitoje (angl. *Mapping Climate Risk*) pateikiamas apskaičiuotas ES kredito įstaigų vidutinis žaliųjų aktyvų koeficientas, siekiantis 7,9 proc. (European Banking Authority, 2021). Rodiklis yra per mažas žaliajam kursui įgyvendinti.

Be tradicinių perėjimo prie ekologiškų veiklų, bankų sektorius atlieka platesnį vaidmenį finansuodamas ir investuodamas į atsinaujinančios energijos ir energijos vartojimo efektyvumo projektus, siūlydamas aplinkai nekenksmingus produktus ir paslaugas bei bendradarbiaudamas su suinteresuotosiomis šalimis, skatindamas perėjimą prie ekologiškos ekonomikos. Bankų sektorius vaidina svarbų vaidmenį skatindamas ekologiškos ekonomikos plėtros tikslus tiek kaip organizacija (pvz., diegdamas įvairius tobulinimus), tiek vykdydamas aplinkosaugos įsipareigojimus ir integruodamas į savo sprendimus žaliojo skolinimo praktiką.

Iškelta problema – žaliųjų paskolų kaip tvaraus finansavimo šaltinio galimybės ir ribojimai.

Tyrimo tikslas – išsiginčinti žaliųjų paskolų valdymo problematiką Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. atlikti mokslinės literatūros apžvalgą;
2. apibrėžti *žaliosios paskolos* sąvoką ir elementus;
3. identifikuoti žaliųjų paskolų valdymo problematiką Lietuvoje, vykdant struktūrinius interviu su pasirinktu penkių bankų atstovais.

Tyrimo objektas – kredito įstaigų teikiamos žaliosios paskolos.

Tyrimo metodai: teorinės literatūros sisteminimas ir lyginimas bei ekspertų interviu, loginė analizė ir interpretavimas. Tyrimas buvo vykdomas 2024 metais, dalyvavo 8 respondentai. Tyrimui atlikti buvo sukurtas klausimynas, siekiant iširti Lietuvos kredito įstaigų teikiamų žaliųjų paskolų turinį, jį veikiančius ir formuojančius veiksnius.

ES žaliaji kreditavimo politika

2019 m. ES paskelbė Komunikatą dėl Europos žaliojo kurso, kuriame pateikė tvaraus augimo finansavimo veiksmų planą. Vienas iš plano tikslų – nukreipti kapitalo srautus į tvarias investicijas (Europos Komisija, 2019). Tvarumo informacija, kurią turi atskleisti finansų rinkos dalyviai, ir jos pateikimo tvarka buvo nustatyta ES reglamente „Dėl su tvarumu susijusios informacijos atskleidimo finansinių paslaugų sektoriuje“ (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/2088, 2019). Šiam tikslui įgyvendinti buvo sukurta tvarios veiklos klasifikavimo sistema. Atsižvelgiant į iššūkių mastą imta koreguoti finansų sistemą, siekiant ekonomikai padėti veikti tvariai, skatinant tvarų finansavimą, atsižvelgiant į finansinių paslaugų bei produktų poveikį darnumui. ES Taksonomijos reglamente „Dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo“ (angl. *Taxonomy regulation, TR*, EU 2020/852) pateikiami aplinkosaugos požiūriu tvarios veiklos nustatymo kriterijai bei reikalavimas finansų rinkos dalyviams atsiskaityti apie pasiektą ar įgyvendintą tvarumą. Tai yra viena iš žaliųjų paskolų populiarėjimo priežasčių (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852, 2020). Finansų rinkos dalyvių siūlomais finansiniais produktais aplinkos atžvilgiu siekiama tvarių tikslų. Tai yra veiksmingas būdas privačias investicijas nukreipti į tvarią veiklą. Pagal Taksonomijos reglamentą 2021 m. Europos Komisija parengė deleguotąjį aktą (ES 2021/2178), reglamentuojantį turinį, metodiką ir pateikimą informacijos, kurią turi atskleisti didelės finansų ir ne finansų įmonės (Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2021/2178, 2021). Šio akto V ir VI prieduose detalizuojami reikalavimai turiniui ir metodikoms, kuriuos turi pateikti kredito įstaigos. Kredito įstaigos turi atskleisti: žaliojo turto rodiklį (angl. *Green asset ratio, GAR*), nebalansinių pozicijų pagrindinį veiklos rezultatų rodiklį (angl. *Key performance indicator, KPI*), mokesčių ir komisinių KPI, prekybos portfelio KPI ir kokybinę informaciją (Lietuvos bankas [LB], 2021). Žaliojo turto rodiklis parodo, kokia yra kredito įstaigos turto, investuoto į žalumo kriterijų atitinkančias veiklas, procentinė dalis, palyginti su visu turtu. Ši dalis investuojama į veiklą. Apskaičiuojant balansinių pozicijų žaliojo turto rodiklį, atsižvelgiama į nurodytų apskaitos kategorijų finansinį turtą, įskaitant paskolas ir kitus išankstinius mokėjimus, skolos vertybinius popierius, akcinio kapitalo dalis ir perimtas užtikrinimo priemonės (Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2021/2178, 2021).

2022 m. birželio 21 d. Europos Taryba ir Europos Parlamentas pasiekė politinį susitarimą dėl Įmonių informacijos apie tvarumą teikimo direktyvos (angl. *Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD*) (Europos Komisija, 2022). Joje išsamiau nustatomi ataskaitų teikimo reikalavimai ir užtikrinama, kad didžiosios įmonės privalėtų teikti informaciją tvarumo klausimais, pavyzdžiui, aplinkosaugos teisių, socialinių teisių, žmogaus teisių ir valdymo veiksmų klausimais. Įmonių informacijos apie tvarumą teikimo direktyvoje taip pat nustatomas reikalavimas patvirtinti teikiamą informaciją apie tvarumą ir užtikrinti geresnį informacijos prieinamumą. Ši direktyva bus taikoma ženkliai didesniai įmonių skaičiui. Direktyvos taikymas bus vykdomas trimis etapais:

1. nuo 2024 m. sausio 1 d. – įmonėms, kurioms jau taikoma nefinansinės informacijos atskleidimo direktyva;
2. nuo 2025 m. sausio 1 d. – likusioms kitoms didelėms įmonėms, kurioms šiuo metu netaikoma nefinansinės informacijos atskleidimo direktyva;
3. nuo 2026 m. sausio 1 d. – įmonėms įtrauktoms į biržos prekybos sąrašus, mažoms ir vidutinėms įmonėms, mažoms ir nesudėtingą veiklą vykdančioms kredito įstaigoms ir priklausomoms draudimo įmonėms (Europos Komisija, 2022). Todėl ES veikiantiems bankams reikia laikytis minėtų direktyvų, jei jie atitinka nustatytus kriterijus. Atitikties reikalavimai skirsis atsižvelgiant į konkrečią banko veiklą, dydį ir įtraukimo į sąrašą būseną. Labai svarbu, kad bankai atidžiai įvertintų savo išsipareigojimus pagal abi direktyvas ir užtikrintų jų atitikimą nustatytiems atskaitomybės ir informacijos atskleidimo reikalavimams.

Finansinių priemonių rinkų direktyva (Markets in Financial Instruments Directive (MiFID II)) yra pagrindinis Europos Sąjungos teisės aktas, atitinkamai reguliuojantis finansų rinkas (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/65/ES, 2014). Bankai, teikiantys žaliąsias paskolas, įvertina tam tikrus šios direktyvos aspektus, ypač jei jie teikia investavimo konsultacijas arba parduoda klientams šiuos produktus.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/876 dėl rizikų, susijusių su aplinkosauga, socialine atsakomybe ir valdymu (ESG) atskleidimu (Reglamentas 2019/876). Trečiuoju ramsčiu siekiama padidinti skaidrumą, reikalaujant, kad finansinės institucijos viešai atskleistų savo riziką, ypač susijusiais su ESG veiksniais, tokiais kaip klimato kaita, socialinė atsakomybė ir įmonių valdymas. Pagrindinės ES direktyvos ir reglamentai, reglamentuojantys tvarius finansus finansų sektoriuje pateikti žemiau (1 lentelėje).

1 lentelė. Pagrindinės ES direktyvos, reglamentuojančios finansų sektoriaus tvarius finansus

Įmonių informacijos apie tvarumą teikimo direktyva (2022/2464)	ES Taksonomija (2020/852)	Dėl su tvarumu susijusios informacijos atskleidimo finansinių paslaugų sektoriuje direktyva (2019/2088)	Finansinių priemonių rinkų direktyva (2014/65/ES)	Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/876 dėl rizikų, susijusių su aplinkosauga, socialine atsakomybe ir valdymu (ESG) atskleidimu (2019/876)
--	---------------------------	---	---	---

Lietuvoje nuo 2018 m. sausio 3 d. tai veikia kaip Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, 2018).

Lietuvos bankas palaiko ES institucijų požiūrį ir taip pat rekomenduoja prižiūrimiems finansų rinkos dalyviams, kuriems ES teisės aktais šiuo metu nėra nustatytų privalomų reikalavimų, informaciją apie tvarumą atskleisti savanoriškai, laikantis proporcingumo principo (LB, 2021).

Taigi Lietuvoje registruoti bankai, kurie atitinka didelių viešojo intereso įmonių statusą, nuo 2023 metų privalo rengti socialines atskaitomybės ataskaitas, skelbti žaliojo turto rodiklį, nebalansinių pozicijų pagrindinį veiklos rezultatų rodiklį, mokesčių ir komisinių KPI, prekybos portfelio KPI bei kokybinę informaciją.

Mokslinės literatūros šaltinių analizė

Žalioji paskola yra finansavimo forma, leidžianti skolininkams panaudoti gautas pajamas tik projektams, kurie labai prisideda prie aplinkosaugos tikslo, finansuoti (World Bank Group, 2021).

Žaliosios paskolos yra bet kokios rūšies paskolų priemonės ir (arba) sąlyginės paskolų priemonės (obligacijos, garantijos, akredityvai), suteiktos išimtinai finansuoti, refinansuoti arba garantuoti reikalavimus atitinkančius Žaliuosius projektus, ir kurios yra suderintos su keturiais pagrindiniais žaliųjų paskolų principų (angl. *Green loan principles, GLP*) komponentais (Loan Market Association, 2021).

Deja, praktikoje „žaliųjų paskolų“ apibrėžtis nėra suvienodinta. Lietuvos vartotojų asociacija (LVA) siūlo platesnį požiūrį siekiant užtikrinti vartotojams geresnį pasirinkimą ir informuotumą. Pasak LVA, žaliosios paskolos turėtų būti siūlomos kaip nepriklausomų *vieno langelio* principu veikiančių tarnybų, teikiančių integruotas konsultacijas vartotojams, įskaitant konsultacijas dėl galimo finansavimo, dalis, kartu su papildomomis priemonėmis (European Consumer Organization, 2021).

Žaliosios paskolos yra plačiai nagrinėjamos akademinuose straipsniuose. Žaliosios paskolos nagrinėjamos kartu su bankų žaliaja kreditavimo politika kaip vienas iš inovatyvių instrumentų, skatinančių žaliąją transformaciją. Nagrinėdami žaliąsias paskolas, mokslininkai toliau gvildena klausimą, ar buvimas žaliuoju

prisideda prie finansinių rezultatų gerinimo. Tian ir kt. (2023) pastebėjo, kad bankai, kurių žaliųjų kreditų rezultatai yra aukštesni, pasižymi geresniu rinkos vertinimu. Autoriai atliko tyrimą vertindami 2010–2020 ryšį tarp bankų pozicijų reitingų lentelėse ir jų išduotų žaliųjų paskolų skaičiaus. Serbijos mokslininkai atliko regresinę analizę tarp banko finansinių rodiklių (turto grąža, nuosavybės grąža) ir rodiklio, parodančio žaliųjų paskolų dalį bendrame bankų portfelyje. Autoriai pastebėjo, kad žaliųjų paskolų buvimas banko portfelyje mažina banko likvidumo įtaką banko pelningumui (Mirovic ir kt., 2023).

Degryse ir kt. (2023) tyrimu patvirtino, kad įmonės, demonstruojančios aplinkosauginį sąmoningumą, naudojami palankesniais sąlygomis palyginti su taršių sektorių įmonėmis, kai skolinasi iš žaliųjų bankų. Anot autorių, ši simbiozė išryškėjo po Paryžiaus susitarimo.

Ozili (2022) siūlo, kad bankai turėtų stiprią atidėjimų nuo paskolų nuostolių sistemą, kurioje būtų atsižvelgta į tvaraus vystymosi problemas, tuomet jie galės drąsiau teikti pirmenybę aplinkai ir visuomenei, o ne pelnui.

Xu ir kt. (2023) siūlo kurti aiškias bendradarbiavimo gaires, aktyviai dalyvaujant ir vietos valdžios institucijoms bei siekiant apjungti komercinių bankų, taršių įmonių ir vietos interesus.

Anot An ir Pivo (2017), gana dažna žaliųjų paskolų kryptis orientuojama į žaliuosius pastatus. Paskolos pastatams, kurie paskolos išdavimo metu buvo ekologiški, turi šiek tiek geresnes sąlygas nei paskolos pastatams, nesiekiantiems šių standartų. Šis skirtumas laikui bėgant didėja, tačiau poveikis ekonomiškai mažas, palyginti su įsipareigojimų neįvykdymo rizika.

Xing ir kt. (2021) tikrino iškeltą hipotezę, ar tvarios informacijos atskleidimas garantuoja žaliąjį kreditą, ir padarė išvadą, kad tik žaliosios inovacijos garantuoja žaliąją paskolą.

Birindelli ir Palea (2023) tyrė socialinės bankų atsakomybės elementų poveikį bankų žaliųjų produktų formavimosi strategijai. Autoriai padalino socialinę atskaitomybę į tokius elementus: įsipareigojimai Jungtinių tautų iškeltiems tvarumo tikslams, žaliosios komandos sukūrimas, tvari atskaitomybė, suinteresuotų šalių įtraukimas, rizikos vertinimas, atitinkantis aplinkos, socialinės ir valdymo strategijos koncepcija. Anot autorių, tvarumo deklaravimas ir įsipareigojimai Jungtinių tautų iškeltiems tvarumo tikslams labiausiai lemia bankų žaliųjų produktų taikymo strategijas.

Apibendrinant mokslinę literatūros analizę, galima išskirti šias analizės kryptis: žaliojo finansavimo veiksniai (aplinkosaugos politika, palūkanų normos, rizika, socialinė įtrauktis ir bankininkystės taisyklės ir kt.) (Birindelli ir Palea, 2023; Ozili, 2022; Xing, 2021; Xu ir kt., 2023); žaliųjų paskolų išdavimo ir jų poveikio bankų pelningumui analizė (Mirovic ir kt., 2023; Tian, 2023); reguliavimo kaita (Degryse ir kt., 2022).

Tyrimo metodika

Apžvelgti žaliųjų paskolų valdymo aplinką Lietuvoje buvo atrinkti aštuoni ekspertai iš penkių Lietuvoje veikiančių bankų. Apklauskos tikslas – atlikti žvalgybinį tyrimą apie Lietuvos kredito įstaigų teikiamų žaliųjų paskolų turinį, aplinką, tvarių finansų naudojimo populiarumą ir tendencijas Lietuvoje. Apklauskų atlikimo laikotarpis – 2024 metai. Respondentai – ekspertai, turinys ne mažesnę kaip penkerių metų darbo patirtį vadovaujančiose pareigose Lietuvoje veikiančiuose bankuose bei kitose kredito bei finansų institucijose. Tyrimo metu užtikrinamas ekspertų anonimiškumas. Ekspertiniai vertinimai yra viena iš plačiai išplėtotų mokslo disciplinų, kurios tikslas – per ilgą laiką asmens sukauptų žinių įgijimas, sistemingas organizavimas, struktūrinis apdorojimas ir interpretavimas taikant matematinius ir loginius metodus. Buvo sudarytas pusiau struktūrinis klausimynas.

Ekspertų apklauskos organizavimo žingsniai: sukurtas interviu protokolai, kuriame išdėstyti pokalbiui skirti klausimai. Klausimai suformuoti siekiant papildyti veiksnių tyrimų kryptį. Interviu atlikimo sąlygos buvo priderintos prie ekspertų pageidavimų, pasitelkiant nuotolinio darbo priemones. Ekspertai buvo atrinkti vadovaujantis šiais kriterijais: ne mažesnę kaip penkerių metų darbo patirtis bankų sektoriuje vadovaujančiose pareigose (tvarumo vadovai, banko filialų vadovai, kredito ekspertai, klientų aptarnavimo vadovai). Tyrime dalyvavę ekspertai yra atsakingi už tvarių finansinių produktų kūrimą banke ir banko tvarumo strategijos įgyvendinimą, aplinkos, socialinės ir valdymo strategijos integraciją į pagrindinę banko veiklą ir procesus banko struktūriniuose padaliniuose. Ekspertų sukauptos žinios tyrimo metu buvo susistemintos, apdorotos ir interpretuotos, taikant loginius metodus. Šiam žvalgybiniam tyrimui autoriai sudarė 19 klausimų: dešimt uždarų klausimų, šešis atvirus ir tris mišrius. Klausimai paskelbti arba įdėti į šį priedą (<https://zenodo.org/records/11105423>). Klausimai atrinkti, atlikus mokslinę teorinę analizę bei vadovaujantis ekonomine logika. Tyrimu siekiama išgryninti svarbiausius nagrinėjamo reiškinio aspektus.

Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimė dalyvavusių ekspertų nuomone, tvarumo suvokimas ir tvarumo strategijos nuostatų bei priemonių įgyvendinimas ir gilinimas bankuose vyksta kasdien ir visuose valdymo bei atsakomybių lygiuose, tarp jų – ir žaliųjų paskolų išdavimas. Į šią veiklą yra įtraukti visi struktūriniai padaliniai ir visi darbuotojai. Sparčiai įsigalinčią tvarių sprendimų kultūrą bankuose pagreitina besikeičianti Europos Sąjungos teisinė bazė. Didžiausi iššūkiai, su kuriais šiuo metu susiduria bankai, tai siekis įsivertinti savo veiklos žalumą ir tinkamai atskleisti rezultatus klientams, akcininkams, priežiūros institucijoms, partneriams bei visiems suinteresuotiems asmenims. Atliekant banko balanso bei kitų duomenų kiekybinę ir kokybinę analizes bei vertinimą, siekiama pagrįsti ir pateikti argumentus bei įrodymus, iliustruojančius banko veiklos žalumą.

Žaliųjų paskolų teikimas klientams yra viena iš tvarumo strategijos įgyvendinimo priemonių. Žaliosios paskolos teikiamos tiek fiziniams, tiek ir juridiniams asmenims. Didžiausias įdirbis, patirtis, aiškumas bei išgryninti procesai yra susiję su fizinių ir juridinių asmenų nekilnojamojo turto kreditavimu, kadangi Lietuvoje veikia pastatų energinio naudingumo sertifikavimo praktika. Sertifikavimą atlieka specialistai, turintys kvalifikacijos atestatus, suteikiančius teisę atlikti tokį sertifikavimą. Bankai, vertindami nekilnojamojo turto paskolų portfelio žalumą, naudojami sertifikavimo profesionalų dokumentais. Tokiu būdu vertinimo išvados dėl paskolų žalumo tampa argumentuotai pagrįstos. Didesni iššūkiai bankams kyla vertinant žemės ūkiui teikiamų paskolų portfelio žalumą. Pagrindinės priežastys: sėklų, pasėlių, trąšų, chemikalų, laistymo, apdorojimo technikos, derliaus laikymo sąlygų bei kt. dokumentų įvairovė, taip pat dokumentų, kuriais remiantis galima vertinti paskolos žalumą, sisteminio požiūrio į vertinimą, gerosios praktikos sklaidos ir pan. stoka. Vertinant tokiu būdu bankams atsiranda didesnė galimybė daugiau interpretuoti nei argumentuoti.

Yra kuriami tarptautiniai standartai, pavyzdžiui, Žemės valdymas žemės ūkio sektoriuje (VM0042 Methodology for Improved Agricultural Land Management), kurie palengvina žaliųjų projektų vertinimą konkrečiame sektoriuje (Verified Carbon Standard, 2023).

Ekspertai pažymi, kad žalumą vertinti teikiant naują paskolą konkrečiam projektui yra mažiau keblu, nei vertinti viso sektoriaus paskolų portfelio žalumą. Tai susiję su anksčiau banke išduotų paskolų istorinių duomenų kokybe bei pakitusiu požiūriu į vertinimą šiandien ir, pavyzdžiui, prieš daugiau nei 10 metų. Šiuo metu vertinant kredituojamų projektų žalumą, atsižvelgiama į platų spektrą ir didelę tvarumo tinkamumo kriterijų įvairovę. Nėra vieno išskirtinio ar ženkliai svarbesnio kriterijaus nei kiti. Visi tvarumo tinkamumo kriterijai bankams yra priimtini ir svarbūs; tai ir CO₂ (anglies dioksido) mažinimas ir biologinė įvairovė, vandens kokybės gerinimas, išteklių taupymas, atsinaujinanti energetika, prisitaikymas prie klimato kaitos, vartojimas be atliekų ir kt. Visa tai banko atstovai komunikuoja klientams, vykdo švietėjišką veiklą bei skatina klientus teikti paraišką, verslams kredituoti, informuoja apie kitas veiklas bei projektus. Teikdami žaliąsias paskolas, bankai visais atvejais klientams siūlo geresnes skolinimo sąlygas. Šiuo atveju bendradarbiaujama *win-win* susitarimais. Klientai laimi dėl palankesnių kredito sąlygų, o bankai laimi dėl galimybės didinti žaliųjų paskolų dalį ir taip sėkmingai įgyvendinti tvarumo strategijos tikslus. Kai kuriose žalumo srityse jau yra sukurti mechanizmai, kaip žalumą galima įvertinti pinigine verte, pavyzdžiui, kai kuriais atvejais bankai gali pasiūlyti nulinių palūkanų paskolas, kuomet palūkanų normas ūkininkams gali kompensuoti gaunami anglies dioksido taupymo kreditai (Heavy Finance 2023).

Kalbėdami apie žaliųjų paskolų augimo ir visuotinio pritaikymo banko sektoriuje perspektyvas, ekspertai pažymėjo, kad didysis proveržis dar laukiamas netolimoje ateityje. Keičiantis gyventojų ir verslo požiūriui į tvarų gyvenimą, keičiasi ir kreditavimo politika. Bankai, įjungę didelį pagreitį, ruošiasi virsmui: kuria naujus žaliuosius produktus įvairiam klientų ratui, apie juos komunikuoja klientams, vykdo visuomenės edukacijos veiklas, kelia darbuotojų kvalifikaciją, skatina ir remia tvarių įgūdžių ugdymą ir tradicijų puoselėjimą banko vidaus kultūroje. Ekspertai neneigia, kad banko žalumas nieko nekainuoja. Jis turi savo kainą, tačiau ją verta sumokėti už banko reputacijos didėjimą, įgytą lyderystę ir pasitikėjimą, prisiimtą socialinę atsakomybę kuriant tvarią šalies ekosistemą.

Išvados

1. Žaliosios paskolos reikalavimas yra toks: paskolos pajamos būtų naudojamos tik ekologiškam projektui, atitinkančiam specialius ekologinius parametrus. Projektas turi būti nuolat ir skaidriai prižiūrimas bei atskaitingas. Dabartiniu metu žaliosios paskolos kai kuriuose bankuose gali būti išduodamos ir atitinkant tvarumo reikalavimus. Taigi žalumo bei tvarumo sąvokos dažnai vartojamos kaip sinonimai.
2. Atlikus analizę, pastebėta, kad bankai stengiasi labai atsižvelgti į visas iniciatyvas ir jas įtraukti į savo tvarią veiklą, nes tai jų patikimumo ir atsakingo įvaizdžio dalis. Didieji tarptautiniai bankai teikia ypač detalias tvarumo ataskaitas, vadovaudamiesi ES Taksonomija bei direktyvomis „Dėl su tvarumu susijusios

informacijos atskleidimo finansinių paslaugų sektoriuje“; „Įmonių informacijos apie tvarumą teikimo“ bei „Finansinių priemonių rinkų direktyva“.

3. Atlikus žvalgybinį tyrimą pasirinktuose bankuose, pastebėta, kad žalumo procesų valdymas bankuose yra sparčiai gilinamas, siekiant atitikti reguliavimo tvarką, išlaikyti lyderystę, aukštą reputaciją ir tvarų atsakingumą. Respondentų bankuose žaliosios paskolos yra žaliojo finansavimo dalis. Lietuvoje ypač išvystytos nekilnojamojo turto žaliosios paskolos, nes gerai veikia pastatų energinio naudingumo sertifikavimo praktika. Ekspertai pažymėjo, kad sklandžiausias darbas vyksta su įmonėmis iš tų sektorių, kur yra reglamentuota sertifikavimo sistema. Daug iššūkių yra dirbant su žemės ūkio sektoriumi. Atlikus interviu pastebėta, kad žaliųjų paskolų išdavimas vyksta netolygiai visuose sektoriuose, natūraliai prioritetai teikiami sektoriams ir programoms labiau skatinamoms Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Rekomendacijos ir tobulintini aspektai

Bankų, vyriausybės bei mokslo bendradarbiavimas turėtų vykti sklandžiau. Lietuvoje veikiantis Žaliųjų finansų institutas, vykdydamas 2023–2026 m (LR, Nr. 1K-173.). Lietuvos žaliųjų finansų veiksmų planą, autorių manymu, galėtų aktyviau padėti finansų sektoriui greičiau transformuotis.

Tvarumo ir žaliosios veiklos transformavimas – daug žinių ir investicijų reikalaujantis darbas, kuris be griežtesnio reguliavimo intensyviai nevyktų, nes bankų veikloje svarbiausia yra grąža nuo investicijų. Procesą galėtų pagreitinoti bankuose įdarbinami žalumo specialistai, kuriems ši veikla būtų ne tik darbas, bet ir vertybių sistema.

Dabartiniu metu bankai dar spėriai tobulina žaliojo kapitalo rodiklio skaičiavimą, ir tai labai įdomus klausimas gilesniems ateities tyrimams.

Literatūra

1. An, X. & Pivo, G. (2017). Green Buildings in Commercial Mortgage-Backed Securities: The Effects of LEED and Energy Star Certification on Default Risk and Loan Terms. *Real Estate Economics*, 48, 7–42. <https://doi.org/10.1111/1540-6229.12228>
2. Birindelli, G., & Palea, V. (2023). To green or not to green? How CSR mechanisms at the governance level affect the likelihood of banks pursuing green product strategies. *Corporate Governance*, 23 (1), 219–242. <https://doi.org/10.1108/CG-09-2021-0349>
3. Degryse, H., Goncharenko, R., Theunisz, C., & Vadasz, T. (2023). When green meets green. *Journal of Corporate Finance*, 78, 102355. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2023.102355>
4. *Dėl 2023–2026 metų Lietuvos žaliųjų finansų veiksmų plano patvirtinimo*. (2023). Lietuvos Respublikos finansų ministro 2023 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 1K-173. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0fbf94e0eab411eda305cb3bdf2af4d8?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=98dc28a7-6018-448c-8fef-caac276bd51f>
5. European Banking Authority. (2021). *Mapping climate risk: Main findings from the EU-wide pilot exercise*. https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/document_library/Publications/Reports/2021/1001589/Mapping%20Climate%20Risk%20-%20Main%20findings%20from%20the%20EU-wide%20pilot%20exercise%20on%20climate%20risk.pdf
6. European Banking Authority. (2022). *EBA Call for Advice Green Loans and Mortgages*. https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/About%20Us/Missions%20and%20tasks/Call%20for%20Advice/2022/CfA%20on%20green%20loans%20and%20mortgages/1043881/EBA%20Call%20for%20Advice%20Green%20Loans%20and%20Mortgages_Clean.pdf
7. European Consumer Organization. (2021). *Affordable green loans: getting consumers on the green transition*. beuc-x-2021-076_affordable_green_loans.pdf
8. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1119, 2021 m. birželio 30 d. *Dėl klimato kaitos neutralumo užtikrinimo ir Europos klimato teisės sukūrimo* (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119>
9. Europos Komisija. (2019). *Komisijos komunikatas, Europos Žalioji kursas*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>
10. Europos Komisija. (2022). *Direktyva dėl įmonių informacijos apie tvarumą teikimo (Corporate Sustainability Reporting Directive, (CSRD))*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>
11. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/65/ES, 2014 m. gegužės 15 d. Dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiamas Direktyva 2002/92/EB ir Direktyva 2011/61/ES*. (2014). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0065>
12. *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/2088, 2019 m. lapkričio 27 d. Dėl su tvarumu susijusios informacijos atskleidimo finansinių paslaugų sektoriuje*. (2019). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R2088>

13. *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/876, 2019 m. gegužės 20 d. Dėl rizikų, susijusių su aplinkosauga, socialine atsakomybe ir valdymu (ESG), atskleidimo finansų sektoriuje.* (2019). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0876>
14. *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852, 2020 m. birželio 18 d. Dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo.* (2020). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852>
15. International capital market asociation. (2022). *Green Bond Principles, Voluntary Process Guidelines for Issuing Green Bonds.* <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2022-updates/Green-Bond-Principles-June-2022-060623.pdf>
16. *Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2021/2178, 2021 m. liepos 6 d.* (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2178>
17. Lietuvos bankas. (2021). *Kredito institucijoms ir investicinėms įmonėms – rekomendacijos dėl aplinkos, socialinės ir valdymo rizikos.* <https://www.lb.lt/lt/naujienos/kredito-institucijoms-ir-investicinem-imonems-rekomendacijos-del-aplinkos-socialines-ir-valdymo-rizikos>
18. *Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, 2018 m. birželio 5 d. Nr. XIII-1234.* (2018). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fc8216426b111e8b7d2b2d2ca774092>
19. Loan Market Association. (2023). *Green Loan Principles.* <https://www.lma.eu.com/sustainable-lending/resources>
20. Mirovic, V., Kalas, B., Djokic, I., Milicevic, N., Djokic, N., & Djakovic, M. (2023). Green Loans in Bank Portfolio: Financial and Marketing Implications. *Sustainability*, 15 (7), 5914. <https://doi.org/10.3390/su15075914>
21. Ozili, P. K. (2023). Bank loan loss provisioning for sustainable development: the case for a sustainable or green loan loss provisioning system. *Journal of Sustainable Finance & Investment.* DOI:10.1080/20430795.2022.2163847
22. Tian, G., Wang, K.T., & Wu, Y. (2023). Does the market value the green credit performance of banks? Evidence from bank loan announcements. *The British Accounting Review*, 101282. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2023.101282>
23. Verified Carbon Standard. (2023). *VM0042, Methodology for Improved Agricultural Land Management, version 2.0.* <https://verra.org/wp-content/uploads/2023/05/VM0042-Improved-ALM-v2.0.pdf>
24. World bank Group. (2021). *What You Need to Know About Green Loans.* <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/10/04/what-you-need-to-know-about-green-loans>
25. Xing, C., Zhang, Y., & David, T. (2021). Green credit policy and corporate access to bank loans in China: The role of environmental disclosure and green innovation. *International Review of Financial Analysis*, 77, 101838. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2021.101838>
26. Xu, L., Ma, C., Li, B. & Guo, F. (2023). Green loans and the transformation of heavy polluters: evidence from China. *Journal of economics and finance*, 47, 884–911. <https://doi.org/10.1007/s12197-023-09628-9>

GREEN LOANS IN LITHUANIA: A SECTOR-SPECIFIC CASE ANALYSIS

Summary

In the context of tightening the EU regulations, sustainable finance allows investors to identify environmentally sustainable investments and adjust investment portfolios considering their sustainability priorities. Among sustainable investment products, green loans are a fast-growing segment. The financial sector is exposed to increasingly stringent requirements and is adjusting existing and developing new processes and other management tools to adapt to the changed environment. The introduction of environmental principles is a never-ending process of improvement that is an integral part of modern society. The article reviews the opportunities and limitations of green loans as a source of sustainable financing. It analyses the results of a study on green loan management by major financial market players, which aims to investigate the principles of using green loans as sustainable finance, the factors influencing it, and the major challenges. A structured survey that explores green loan policy and its implementation in five major banks operating in the country is discussed. The study aims to identify the issues of green loan management in Lithuania. The objectives are to review scientific literature, define the concept and elements of a green loan, and identify the issues of green loan management in Lithuania by conducting structured interviews in five selected banks. The study was carried out in 2024. The study results showed that, despite the high level of uncertainty in this area, banks are unanimous in their perception that green loans are for green projects and have clearly defined requirements, transparent verification, and periodic reporting. In this article, the analysis of green loans mainly focuses on two aspects: the sectors to which loans are issued and the main challenges. The analysis highlighted many advantages and points for improvement, such as closer communication with institutions like the Green Finance Institute.

Keywords: green loan, sustainable finance, green finance

Informacija apie autoreis

dr. Giedrė Lapinskienė. Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto mokslų projektų vadovė ir Vilnius Tech Verslo vadybos fakulteto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: darnus ekonominis vystymasis, žalieji finansai.
El. pašto adresas: g.lapinskiene@ekf.viko.lt

Gitana Mečėjienė. Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto lektorė Mokslinių tyrimų kryptys: darnus ekonominis vystymasis, žaliasis investavimas, *fintech*.
El. pašto adresas: g.mecejiene@ekf.viko.lt

Jolita Naujalienė. Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto lektorė Mokslinių tyrimų kryptys: darnus ekonominis vystymasis, žaliasis investavimas, *fintech*.
El. pašto adresas: j.naujaliene@ekf.viko.lt

Violeta Baltrūnienė. Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakulteto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: dokumentų valdymas, specialybės kalba.
El. pašto adresas: v.baltruniene@ekf.viko.lt